

еквівалентних співвідношень між одиницями мови перекладу та іноземної мови точний переклад досягається інтерпретацією, тобто зверненням до широкого культурологічного фону.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. В. *Deutsche Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten. Німецькі прислів'я та приказки : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2008. 304 с.*
2. Верба Л. *Порівняльна лексикологія англійської та української мов : підручник. Вінниця : Нова Книга. 2008. 248 с.*
3. Карабан В. *Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова книга. 2003. 357 с.*
4. *Мала філологічна енциклопедія. Уклад. О. Скопненко, Т. Цимбалюк. Київ: Довіра. 2007. 477 с.*
5. *Duden Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik (Duden – Deutsche Sprache in 12 Bänden). 4. Aufl. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Duden, 2012. Band 11. 928 S.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЧА В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Ігор Бик

*кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) змінює природу багатьох видів людської діяльності. Сьогодні ШІ – це не лише технологічний інструмент, а й трансформаційний процес, що змінює суспільні ролі та функції професій, зокрема перекладача. Як зазначає Ентоні Пім, йдеться про революцію не лише у технологіях, а й у соціальному використанні перекладу [3]. Відповідно, виникає потреба адаптації моделей перекладацької компетенції до нових умов.

Традиційно суб'єктом процесу перекладу є людина-перекладач. Перекладач виконує роль реципієнта та джерела інформації: сприймає текст оригіналу і створює текст перекладу, які є об'єктами його

діяльності. Для цього потрібен цілий комплекс професійних умінь, які формують фахову компетенцію перекладача.

Загалом дослідники виокремлюють такі ключові групи компетенцій перекладача:

- **стратегічні** – професійні навички, що координують інші вміння;
- **мовні та текстологічні** – лінгвістичні, соціолінгвістичні та прагматичні знання для створення адекватного перекладу;
- **тематичні та культурні** – спеціальні знання з тематики перекладу й фонові знання;
- **інструментальні** – вміння працювати з термінологічними базами, ресурсами та перекладацьким програмним забезпеченням;
- **міжособистісні та управлінські** – навички командної роботи, комунікації із замовниками. [4]

Комп'ютерні технології змінили ці базові складові процесу перекладу.

Суб'єкт перекладу. Людина більше не є єдиним і центральним учасником процесу. Значну частину роботи виконує комп'ютерна програма. Перекладач тепер опрацьовує вже перекладений ШІ текст, а не аналізує оригінал.

Об'єкт перекладу. Зникає бінарна організація процесу перекладу навколо вихідного тексту і цільового тексту. Перекладач по суті працює з результатом роботи комп'ютерної програми, і його завдання пов'язане не з аналізом вихідного тексту, як при традиційному перекладі, а з обробкою комп'ютерної версії перекладу. У такому випадку «ми маємо «стартовий текст» (start text), доповнений вихідними матеріалами, які мають форму авторизованої пам'яті перекладів, глосаріїв, термінологічних баз і каналів машинного перекладу» [3].

Мовна компетентність. Вимоги до знання іноземної мови стають менш категоричними, оскільки з традиційної схеми процесу перекладу випадає аналіз тексту оригіналу. Натомість зростає значення глибокого володіння мовою перекладу та навички роботи з текстами.

Тематична компетенція. Її важливість стає дискусійною. Згідно з однією точкою зору, в умовах машинного перекладу сфера діяльності перекладача зміщується в область мовного постредагування, що необов'язково вимагає володіння спеціальними знаннями з тематики перекладу. Як зазначає Е. Пім, достатньо мати

розвинуті навички цільової мови та командної взаємодії [3]. Інші дослідники, як Р. Джонсон і П. Уайтлок, вважають, що «постредагування є завданням для фахівців високої кваліфікації, де постредактор повинен бути експертом у предметній області, цільовій мові, типі тексту та контрастивних знаннях» [цит. за 2]. Ми вважаємо, що переклад як багатоаспектна діяльність не може зводитися тільки до лінгвістичного постредагування попередньо перекладеного комп'ютерною програмою тексту. Комплексний характер перекладу передбачає принаймні базове розуміння перекладачем теми тексту, що перекладається.

Суттєво зростають вимоги до **інструментальних компетенцій** перекладача. Використання програм машинного перекладу сьогодні уже в багатьох випадках переходить з категорії можливого інструменту роботи перекладача до категорії обов'язкового. На важливості навичок використання інформаційних технологій наголошується в Рамці компетенцій Європейського магістра з перекладу 2022, в якій виділяється окрема компетенція «Технологія. Інструменти та їх використання», яка «включає всі знання та навички, що використовуються для впровадження та консультування щодо використання сучасних і майбутніх перекладацьких технологій у перекладацькому процесі. Вона також включає в себе базові знання технологій машинного перекладу та вміння використовувати машинний переклад відповідно до потенційних потреб» [1, с. 9]

Суттєво зростає і значення навичок постредагування машинного перекладу, адже змінюється характер роботи перекладача: «якщо раніше значна частина навичок і зусиль перекладача була спрямована на пошук можливих рішень перекладацьких проблем (тобто на генеративну сторону когнітивного процесу), то зараз переважна більшість цих навичок і зусиль спрямована на вибір між наявними рішеннями, а потім на адаптацію обраного рішення до цілей перекладу (тобто на селективну сторону когнітивного процесу)» [3].

На фоні вищевказаних змін, **стратегічні або методологічні компетенції** залишаються «двигуном, що змушує працювати весь механізм перекладу» [4]. Перекладачі-практики, які зараз активно використовують машинний та автоматизований переклад, вказують, зокрема, на те, що без базових перекладацьких навичок – розуміння природи перекладу, вміння виявляти та вирішувати перекладацькі проблеми, вибирати та реалізувати стратегії і методи для досягнення

комунікативно адекватного перекладу, без вміння обґрунтовувати перекладацькі рішення з метою забезпечення очікуваної якості перекладу ефективне виконання місії перекладача є нездійсненним [4].

Трансформація професійних стандартів перекладацької діяльності під впливом ШІ неминуча. Водночас повна автоматизація перекладу не є реальною, адже переклад – це багатоаспектний процес, що вимагає не лише мовної обробки, а й інтерпретації змісту, стилю, культури. Тож трансформація фахового профілю перекладача передбачає не відмову від традиційних фундаментальних концепцій, а зміщення акцентів: від реалізації повного циклу процесу перекладу – до експертного редагування результатів роботи штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. *European Master's in Translation. Competence Framework 2022*. Brussels: European Commission. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2022-11/emt_competence_fw_2022_en.pdf (дата звернення 05.06.2025)
2. O'Brien, Sharon (2002): *Teaching Post-editing, a proposal for course content* // *Proceedings of the 6th International Workshop of the European Association for Machine Translation*. (Teaching Machine Translation, Manchester, 14-15 November 2002) URL: <https://aclanthology.org/2002.eamt-1.11.pdf> (дата звернення 05.06.2025)
3. Pym, Anthony. *Translation Skill-Sets in a Machine-Translation Age* // *Meta*. – Volume 58, Number 3, December 2013. – P. 487–503. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2013-v58-n3-meta01406/1025047ar/> (дата звернення 05.06.2025)
4. Prieto Ramos, F. (2024). *Revisiting translator competence in the age of artificial intelligence: the case of legal and institutional translation*. *The Interpreter and Translator Trainer*, 18(2), 148–173. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2344942> (дата звернення 05.06.2025)